

Globální témata v rétorice

plýtvání potravinami

(příspěvek do soutěže)

Mgr. Radmila Grycová
SŠTE Olomoucká Brno,
příspěvková organizace
Olomoucká 61
638 00 Brno

Prohlašuji, že tento profesní záměr nebyl podpořen jinou cenou nebo grantem.

Jmenuji se Radmila Grycová a učím na Střední škole technické a ekonomické v Brně všeobecný předmět český jazyk a také rétoriku a estetiku. Tento předmět (dále jen ESR) je určen pro žáky III. ročníků oboru ekonomika a podnikání. Jeho cílem je, mimo jiné, vést žáky k samostatnému vyjadřování a formulování vlastních myšlenek. V letošních hodinách rétoriky se schází 26 žáků.

Stalo se již tradicí, že v hodinách ESR se zaměřujeme v rámci výukových programů na aktuální témata týkající se globalizace. Považuji tuto tematiku za důležitou, zejména v dnešním světě, který nutí člověka vést konzumní způsob života. Je dobré se těmto námětům věnovat právě u oboru ekonomika a podnikání, neboť žáci mohou dobře pochopit i ekonomickou rovinu globálních procesů současného světa. Spolupracuji v této souvislosti také s nevládní organizací NaZemi, která také propaguje globální rozvojové vzdělávání a vytváří i výukové programy pro pedagogy. Několika seminářů jsem se sama zúčastnila a vždy mě obohatily o řadu dobrých nápadů a informací.

V loňském roce jsme se v rétorice zabývali tématy kdo, kde a za jakých podmínek vyrábí naše oblečení. Žáci zjišťovali, jak se pracuje např. šičkám v textilních továrnách v Bangladéši, nebo kdo šije naše boty. Na závěr každého globálního projektu instalujeme v prostorách školy výstavu, která je složená z panelů k danému tématu a doplněná postřehy a komentáři žáků. Smyslem těchto projektů je především uvědomit si, jak globalizace konkrétně zasahuje do našich životů.

V letošním školním roce 2017/2018 jsem se rozhodla pro téma nekontrolovatelného konzumu a plýtvání potravinami. V rozhodování nad tím, jaké téma zvolit, mi pomohla nabídka výukové aktivity pořádané lektory z organizace Na Zemi. Vytvořili dvouhodinovou lekci na téma Příběh mrkve aneb jak se ztrácí potraviny. Touto dvouhodinovou aktivitou jsem žáky motivovala i k následným hodinám celého projektu, který jsem rozvrhla do přibližně pěti hodin (záleželo na tempu, kterým žáci pracovali na jednotlivých úkolech v konkrétních hodinách). Snažila jsem se, aby témata na sebe volně navazovala, i když název čtvrtého tématu spíše evokuje více téma rétoriky, ale součástí samostatné práce ve skupinách byla i forma propagace a reklamy zboží, což s tématy volně souviselo. Obsah výuky se dotýkal hned několika vzdělávacích oblastí např. Člověk a společnost, Člověk a příroda, Člověk a svět práce a také globálního rozvojového vzdělávání. Vzhledem k zaměření hodin rétoriky, bylo mým cílem především podpořit mluvní projev žáků, takže textových výstupů z jednotlivých aktivit není tolik a mají spíše charakter záznamů a plakátů, které žáci v hodinách komentovali. Připojila jsem tedy i několik fotografií, které dokumentují vystoupení žáků v kolektivu třídy. Celý projekt jsme již tradičně uzavřeli přípravou a následnou instalací výstavy s výstupy z jednotlivých hodin. Žáci byli na své práce náležitě pyšní a rádi se podělili s ostatními spolužáky o pocity a zážitky z hodin.

Témata a rozvržení jednotlivých hodin:

- I. Výuková aktivita Na Zemi – Příběh mrkve aneb jak se ztrácí potraviny
- II. Pozor! Sleva! Den nenakupování
- III. Můj osobní globální příběh
- IV. Přesvědčování a manipulace v komunikaci
- V. Výstava

I. Příběh mrkve aneb jak se ztrácí potraviny

Cílem celé lekce bylo rozšířit povědomí žáků o ztracení, resp. plýtvání potravinami v kontextu potravinářského řetězce a ukázat žákům alternativy a potenciální možnosti řešení.

Pomůcky: fixy, pastelky, papírové kartony, lepidlo, nůžky

Lekce trvala 2 vyučovací hodiny. Začala metodou brainstormingu

Žáci tvořili nejprve dvojice a pak čtveřice a odpovídali na otázky (20 min.):

1. Kdo je zapojen do potravinářského řetězce – od pěstitele po spotřebitele?
Nejčastěji zaznívalo: pěstitelé – zemědělci, dopravci, velké supermarkety
2. Kde se podle vás ztrácí jídlo...

Žáci uváděli konkrétní příklady – např. *nejvíce zaznívala slova – během dopravy, špatným uskladněním, bezmyšlenkovitým nakupováním potravin – často zbývají v rodinách mnohé potraviny a končí v kontejnerech, také při vaření v restauraci.*

Pak následovala skupinová práce na téma putování potravin od pěstitele přes dopravce až k prodejci v supermarketech (30 min.). Každá skupina žáků (4 skupiny) se zabývala jednou skupinou řetězce např. pěstitelé – zemědělci, dopravci a v závěru hodiny prezentovala svou skupinovou práci. Poslední skupinu tvořili pozorovatelé, kteří popisovali, jak se žáci činili v jednotlivých rolích, jak plnili svůj úkol. Společně jsme pak diskutovali nad tím, kde a proč vzniká odpad a kdo je za to zodpovědný.

Poslední část tvořila Četba v rolích. Žáci se opět rozdělili do skupin a každý si ve skupině zvolil jednu roli:

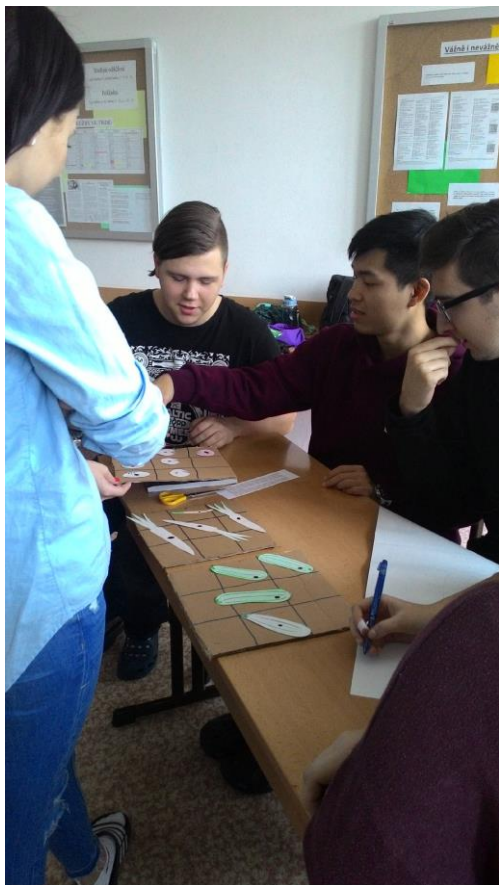
- ilustrátor,
- hledač pasáží, citací – hledají zajímavé pasáže v textu,
- resuméri – sepisují krátké resumé jako podklad pro prezentaci,
- prezentátoři – prezentují výsledky skupiny, organizují diskuzi, napomáhají ostatním ve skupině.

Reflexe hodin probíhala formou diskuze a hledání odpovědí na otázky:

1. Jaké informace, které jste zjistili z poskytnutých textů, považujete za nejdůležitější?
2. Jaké možnosti řešení se nabízejí k řešení problémů, které jsme odhalili v textech?

Žáci během této aktivity zjistili řadu zajímavých informací, se kterými jsme mohli pracovat v dalších hodinách, které jsem si již vedla sama.

FOTO z hodin

II. Pozor! Sleva! Den nenakupování

Cíl: Žáci uvažují o tom, jakou roli hrají v jejich životech nákupy. Zamýšlejí se nad marketingovými praktikami obchodníků. Studenti se seznámí s myšlenkou Dne nenakupování

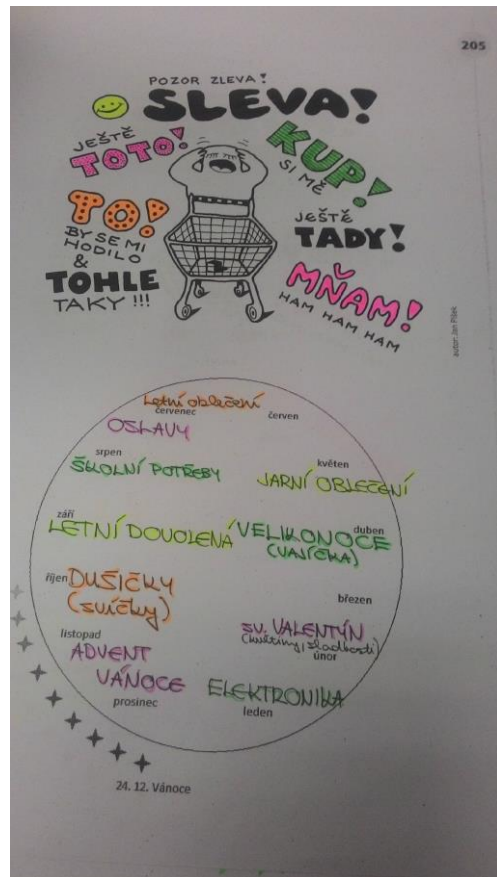
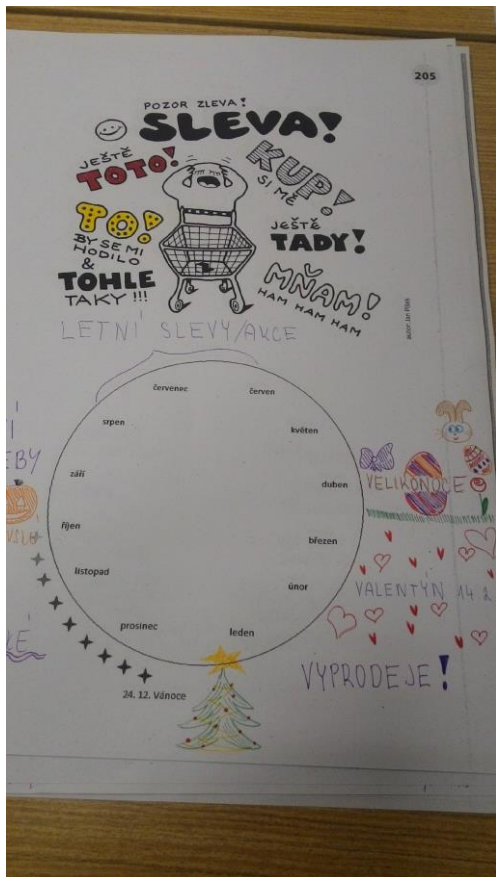
Pomůcky: fixy, pastelky, předem připravená obrázková a textová příloha pro každého žáka

- I. Rozdejte studentům přílohu č. 1 (obrázek s hesly, která lákají kupující k nakupování, viz obr. v závěru textu).
Studenti si prohlédnou obrázek a diskutují mezi sebou, jaké pocity v nich obrázek vyvolává (5 min)
- II. Člověk nakupující (10 min.)
Žáci se rozdělí do menších skupinek asi po třech. Baví se o tom, v kolika obchodech byli za poslední týden a zapisují si zjištěné údaje.
Kolik asi tak jste strávili celkově v obchodech času?
Nejvýraznější číselné údaje jsem napsala na tabuli (nejnižší a nejvyšší čas).
- III. Kalendář slev (10 min)
Žáci nyní pracují s přílohou č. 2 (viz obrázek v závěru textu), ve které je nakreslený v kruhu kalendář. Žáci měli k jednotlivým obdobím jednoho roku napsat tematické akce a slevy, které obchodníci využívají. Mohou zaznamenávat skutečné akce např. vánoční akce, letní slevy, ale mohou si také vymýšlet vlastní.
- IV. Shrnutí, reflexe, informační text ke Dni nenakupování (10 min.). Společně jsme pak ve třídě prošli kalendáře žáků a jmenovali akce, které se v kalendářích objevily. Žáci pak odpovídali na otázky:
 - Pokryly akce celý rok? (*Většinou jsme se shodli, že akce jsou celoroční*).
 - Vyhledáváte tyto akce? (*Tady se někteří vyjadřovali v tom smyslu, že jen akce velké např. vánoční slevy*).
 - Věříte jim? (*Mnozí přiznali ovlivnitelnost reklamou a spíše akcím věřili*).
 - Jaké výhody přinášejí zákazníkům a jaké zaměstnancům? (*Výhody pro zákazníky vyzněly jednoznačně ve prospěch možnosti levnějšího nákupu zboží. Pro zaměstnance tato akce přináší spíše negativní jevy – dlouhá pracovní doba, psychická vyčerpanost, špatná životospráva, krátké pauzy na odpočinek a jídlo*).

Den nenakupování (10 min.)

Žáci se dozvěděli několik základních informací o Dni nenakupování (viz příloha III.)

Bylo mým záměrem naplánovat výuku tak, aby Den nenakupování vyšel zrovna na následný den (poslední sobota v listopadu) naší výukové aktivity. Zdůraznili jsme si, že se jedná o symbol, který upozorňuje pouze na problém. Diskutovali jsme pak nad otázkami, zda se žáci tohoto dne zúčastní, co by dělali místo nakupování...

III. Můj globální příběh

Cíl: Žáci ztvární globální souvislosti a propojí je s vlastním životem. Žáci sbírají a kombinují symboly, slova nebo obrázky spojené s globalizací a sestaví obrázek, který představuje „osobní globální příběh“

Pomůcky: obrázky z časopisů, novin, novinové titulky, reklamy, pastelky, lepidlo, papír formátu – A4 (může být i větší podle záměru žáků).

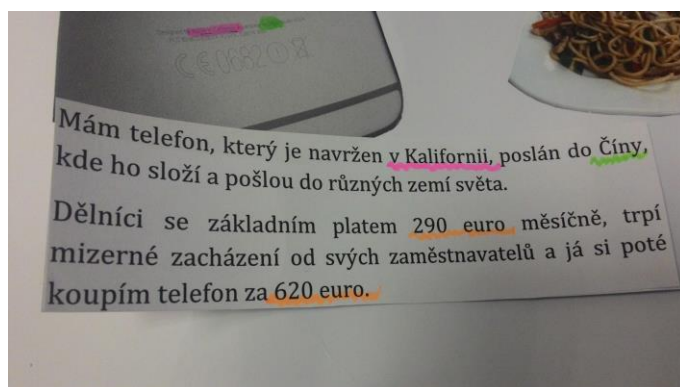
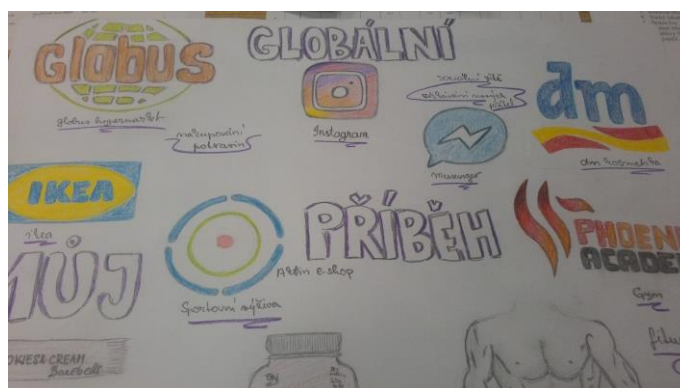
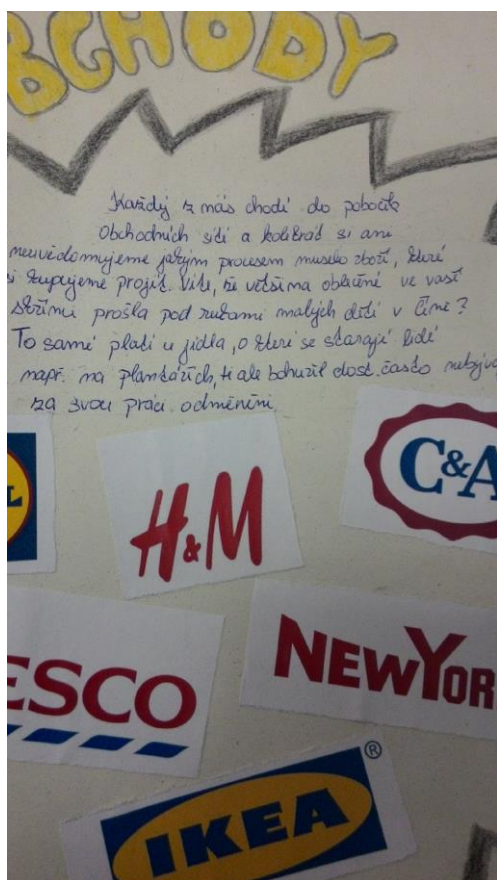
Časová náročnost: jedna vyučovací hodina (podle tempa práce)

Materiály jsem rozložila na lavice. Žáci pracovali ve dvojicích. Každá dvojice se nejprve měla zamyslet nad pojmem globalizace a vytvářet myšlenkové asociace k tomuto pojmu. Pak doprostřed papíru mohli napsat své jméno, nebo nějak symbolizovat sami sebe a kolem dokola nalepit vybrané materiály, které symbolizují globální provázanost s jejich životem. Kromě nalepování obrázků mohli žáci volně výtvarně plakát dotvořit svými symboly nebo texty. Každý plakát závisí na vlastní kreativitě skupiny. Původně jsem plánovala tuto aktivitu pouze na jednu vyučovací hodinu, ale praxe ukázala, že žáci potřebovali další hodinu na dokončení a reflexi práce. Nechtěla jsem je nijak omezovat, neboť je práce velice bavila a užívali si ji. Během práce si živě vyměňovali názory a diskutovali o tématu.

Ve druhé hodině jsme tedy práci dokončili (20 min.) Každá dvojice pak předvedla svou práci a vysvětlila symboliku práce. Žáci pak v závěrečné reflexi odpovídali na otázky, které vyplynuly z práce.

- Zkuste postihnout, v čem se jednotlivé obrázky podobají a proč? (Nejčastěji zaznívala slova – nakupování, zboží, životní prostředí).
- Existují nějaké problémy, které jsou s globalizací spojovány nejčastěji? (*Časté odpovědi: zneužívání práce, nespravedlivý obchod, prodej zboží, ničení planety*).

Obrázková příloha – práce žáků

IV. Přesvědčování a manipulace v komunikaci

Cíl: Uvědomění si množství nástrojů a komunikačních postupů v našem okolí. Žáci vyzkoušejí určité profesní a sociální skupiny, různé metody komunikace. V závěru jsme se během diskuze pokusili vysvětlit pojem manipulace od přesvědčování

Pomůcky: papír A4, fixy, pastelky, tabule, mobil, časopisy atd.

Poznámka: Tato výuková lekce již vyžaduje motivované žáky, kteří se již zabývali prostředky komunikace a mají určité teoretické základy v rétorice. V této souvislosti lze použít jakoukoli zprávu, tezi, citát – buď s nějakým neutrálním tématem, nebo zprávu orientovanou na předchozí témata. Já jsem zvolila tezi, která se více vztahuje k získávání informací a podporuje čtenářskou gramotnost – Čtení je zábava.

1. část (5 min.)

Žáci měli za úkol vzpomenout si na poslední věc, kterou dělali nedobrovolně a kdy tomu tak bylo. Nějakou činnost, kterou vykonali, i když původně nechtěli.

Nejčastěji padaly odpovědi typu: „Musela jsem umýt nádobí, vynést smetí. Musela jsem se učit do školy. Musel jsem jít venčit psa. Musel jsem hlídat mladšího bratra.“

Na otázku: „Kdo vám pověděl, abyste práci, činnost vykonali?“ žáci odpovídali nejčastěji: rodiče, učitelé ve škole.

Nejčastější odpovědi jsem zapsala na tabuli a krátce jsme o nich diskutovali.

Poté jsem žákům vysvětlila, že v dnešní hodině se budeme bavit o manipulaci a přesvědčování, o ovlivňování myšlení.

2. část (25 min.)

Žáci se rozdělí do skupin v počtu asi po 4–5 žácích. Každá skupina si zvolí svou profesní skupinu (žáci si profesní skupiny sami navrhli). Rozdělili se tedy na:

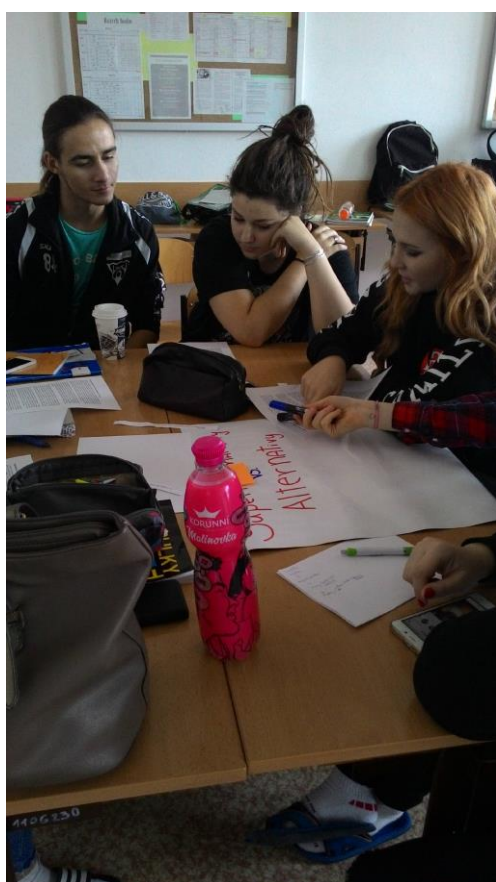
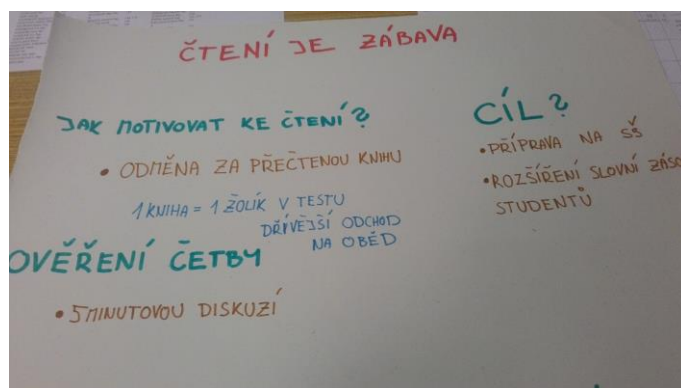
- učitele
- umělce
- novináře
- prodejci knih
- vědce

Žáci v každé skupině dostali fixy a papír, aby si mohli lépe utřídit myšlenky, rozmyslet si strukturu mluvního projevu

Všechny skupiny mají stejný úkol. Musí o svém sdělení (čtení je zábava) přesvědčit veřejnost – ostatní spolužáky ve třídě. Každá skupina může využít jakéhokoli dostupného prostředku.

Tento úkol byl tedy více položen do komunikace a výstupem jsou snad jen fotografie a přípravné papíry jednotlivých skupin. Žáci byli poměrně nápadití a v poměrně krátkém čase se snažili využít internetu, mobilů, psaných textů na tabuli, kladli spolužákům otázky. Vědci např. pracovali se statistickými údaji, kterými podporovali svá tvrzení. Učitelé zase apelovali na žáky v rámci maturitní přípravy, kde je četba nutností atd.

Každá skupina měla 15 minut na přípravu a potom zhruba 2 minuty na prezentaci.

V závěrečné diskusi (15 min.) jsem žákům rozdala předem připravené otázky, na které hledali odpovědi.

Ukázka žakovské práce:

Co vás napadlo, když jste poslouchali vaše spolužáky?

Napadlo mě, že je společnost snadno ovlivnitelná, nebo alespoň já jsem. Ať už mluvili a snažili se nás přesvědčit o čemkoliv, přišlo mi, že mají pravdu a tento názor je ten pravdivý.

Jaké přesvědčovací techniky skupiny použili?

Vyprávění ze svých životů, osobní příběhy, tím nám ukázali, že to, o čem mluvili, je možné i v reálném životě. Přiblížili nás k tématu, a jelikož je dobře známé, týkalo se to přímo nás.

Kdo, kromě médií, má v naší společnosti ještě vliv? Co škola? Rodina?

Učitelé, rodiče... Podle mě má vliv každý, koho respektujeme. Když vás někdo, kdo má váš respekt, bude o něčem přesvědčovat, snadněji uvěříte a ztotožníte se s jeho názorem, než někomu, koho nerespektujete.

Existují skupiny, jednotlivci, kteří jsou považováni za důvěryhodnější než ostatní? Proč tomu tak je?

Ano. Dříve lidé (i moji rodiče) brali politiky jako někoho, kdo by přece nelhal. Řekla bych, že v této době není nikdo zcela důvěryhodný, avšak jsou zde lidé, kterým více věřím. Jsou to tací, kteří neslibují, ale konají a jsou při vás za každých okolností. Tito lidé nejsou konkrétní skupina, ale hrstka jednotlivců.

Napadají vás příklady nějakého silně propagovaného sdělení v naší společnosti?

Například ve volbách. Z každé strany vidím a slyším: „Volte toho a toho...“, jedni nadávají na tak velkou propagaci, ale i záporná reklama je reklama.

Jak poznáme manipulaci? Jak jí můžeme čelit?

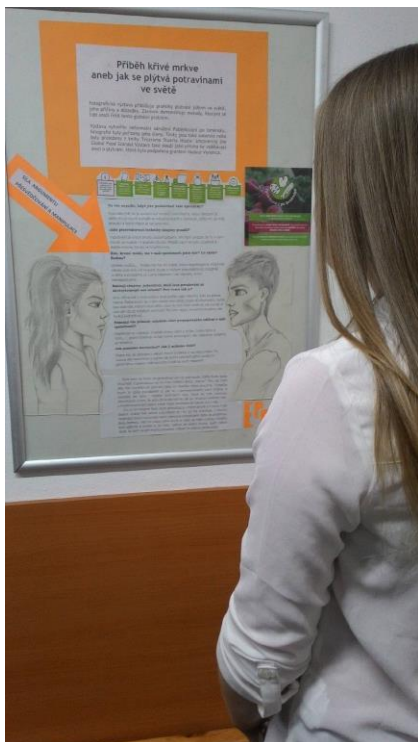
Třeba tak, že začnete s někým mluvit a sdělíte si na něco názor. Ta osoba ale nesouhlasí a začne vás nutit k převzetí jejího, podle ní správného, názoru. Měli bychom si stát za svým názorem.

V úplném závěru jsem žákům rozdala teoretický text s definicí manipulace i s několika příklady klamavých manipulačních technik.

V. Instalace výstavy v budově naší školy

Výstavu si žáci instalovali sami. Její součástí byly také panely s fotografiemi, které se týkaly jednotlivých témat.

Foto z výstavy

Literatura

1. Buzola – příručka globálního rozvojového vzdělávání nejen pro volný čas, NaZemi, Brno, 2011
2. Sborník lekcí s využitím metod aktivního učení, Kritické myšlení, Příbram, 2007